

УДК 342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.38>

ШУСТ Н.А.

**ПОНЯТТЯ ТА СТРУКТУРА ЮРИДИЧНИХ ГАРАНТІЙ
ДІЯЛЬНОСТІ СУДІВ АПЕЛЯЦІЙНОЇ ІНСТАНЦІЇ В УКРАЇНІ****THE CONCEPT AND STRUCTURE OF LEGAL GUARANTEES
OF THE ACTIVITIES OF APPELLATE COURTS IN UKRAINE**

Автором було проведено науково-теоретичний аналіз поняття та структури юридичних гарантій діяльності судів апеляційної інстанції в Україні та обґрунтовано низку відповідних висновків.

Звертається увага, що юридичні гарантії, то норми законодавства України чи самі, окремо створені та діючі закони і підзаконні акти, що врегульовують механізм реалізації та втілення в життя компетенції суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві, що в свою чергу суттєво впливає на можливість його функціонування загалом і відправлення правосуддя, зокрема.

Доводиться, що такі юридичні механізми та їх складові структурні елементи безпосередньо гарантують можливість діяти суду лише так, як визначає йому законодавство України, крім цього надзвичайна увага приділяється безпековому аспекту, котрий у даному контексті є надзвичайно важливим, з огляду на предметність відповідного спору та необхідність забезпечення таких соціальних цінностей як життя, здоров'я, фізична недоторканність, безпека тощо, відносно судді, а також регламент, правила поведіння в суді, порядок діяльності в судовому засіданні, принципи оскарження рішень та інші елементи, що стосується працівників апарату суду та інших внутрішньоорганізаційних суб'єктів.

Обґрунтовано, що система гарантування повноважень й усіх інших елементів адміністративно-правового статусу суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві належить зауважити, що гарантія – є основною правореалізаційною одиницею, що є еквівалентом утілення в життя та правовий соціальний простір тих положень, що визначені документально в якості повноважень, прав, обов'язків тощо.

Ключові слова: гарантії, право, правосуддя, система судоустрою, гарантування діяльності суду, адміністративний суд, апеляція.

The author carried out a scientific and theoretical analysis of the concept and structure of legal guarantees of the activity of courts of appeal in Ukraine and justified a number of relevant conclusions.

Attention is drawn to the fact that legal guarantees, the norms of the legislation of Ukraine or themselves, separately created and effective laws and by-laws that regulate the mechanism of implementation and implementation of the competence of the court of appeal in administrative proceedings, which in turn significantly affects the possibility of its functioning in general and administration of justice, in particular.

It is proved that such legal mechanisms and their constituent structural elements directly guarantee the possibility of the court to act only as determined by the legislation of Ukraine, in addition to this, extreme attention is paid to the security aspect, which in this context is extremely important, given the subjectivity of the relevant dispute and the need to ensure such social values as life, health, physical integrity, safety, etc., in relation to the judge, as well as regulations, rules of conduct in court, the order of activity in the court session, the principles of appealing decisions and other elements

that concern employees of the court apparatus and other internal organizational sub objects.

It is substantiated that the system of guaranteeing the powers and all other elements of the administrative-legal status of the court of appeals in administrative proceedings should be noted that the guarantee is the main legal implementation unit, which is equivalent to the implementation in life and the legal social space of those provisions that are defined in documents as powers, rights, obligations, etc.

Key words: *guarantees, law, justice, judicial system, guarantee of court activity, administrative court, appeal.*

Актуальність теми. Основою функціонування суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві є перш за все нормативно-правове забезпечення та чіткість визначення відповідних норм у законодавстві України, що багатьма дослідниками також трактується як юридичні гарантії. Слід зауважити, що чим ширше коло компетенції функціонування суду, чим змістовніше його діяльність та чим більш широке коло взаємин і правовідносин воно зачіпає тим більш високоякісним і змістовним має бути гарантування його діяльності, оскільки саме воно визначає можливості реалізації всіх, без виключення наданих законодавством України повноважень, а також внутрішньоорганізаційних особливостей.

Процес юридичного гарантування нерозривно пов'язаний із діяльністю щодо адміністрування всередині суду та щодо зовнішньої комунікації, оскільки основним принципом діяльності судового органу влади є можливість реалізації своїх можливостей виключно в межах і у спосіб визначені законодавством України, себто можливим є лише те, що прямо передбачено. Саме тому, важливість окреслення сутності та змісту юридичних гарантій діяльності апеляційного суду в адміністративному судочинстві є надзвичайно важливим елементом укріплення його адміністративно-правового статусу та спроможності реалізовувати ці компетенції в повсякденній діяльності відносно тих чи інших аспектів відправлення правосуддя.

Виклад основного матеріалу. Велике значення задля належного й ефективного виконання завдань покладених на суди України, реалізації ними своїх функцій і повноважень мають закріплені на рівні чинного національного законодавства гарантії їх діяльності. Наявність зазначених вище гарантій має визначальний вплив на багато аспектів, пов'язаних із функціонуванням судів: їх самостійність та неупередженість; оперативність прийняття відповідних рішень; об'єктивність; тощо. А тому встановлення сутності, особливостей і видів юридичних гарантій діяльності судів є необхідним та вкрай актуальним [1]. Особливою актуальністю це питання, на нашу думку, набуває в умовах дії правового режиму воєнного стану в Україні та активної фази російського вторгнення, що назавжди змінило динаміку та сутність функціонування системи судоустрою, змусило адаптувати судову систему до екстремальних умов і в подальшому забезпечити можливість відправлення правосуддя внутрішньо організаційними інструментами на високому демократичному рівні, навіть попри системну та суттєву загрозу учасникам судового процесу та самого апарату суду й суддям.

Забезпечення перегляду рішень в апеляційному провадженні, окрім випадків, встановлених законом – один з основних принципів судочинства. Це конституційне положення конкретизовано в розділі III КАС України, в якому врегульовані питання перегляду судових рішень апеляційною інстанцією в адміністративних справах. Апеляційне провадження є важливою процесуальною гарантією захисту прав та інтересів осіб, які брали участь у розгляді справи, – охоронюваних законом фізичних і юридичних осіб, а також держави. Воно є засобом зміцнення в адміністративному судочинстві законності й ефективного здійснення правосуддя. Такі результати досягаються перевіркою судом апеляційної інстанції законності й обґрунтованості рішень суду першої інстанції у правовому й фактичному аспектах шляхом перегляду адміністративної справи. А це забезпечує додаткові гарантії захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод або інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави. Законні, обґрунтовані, справедливі і правильні за своєю суттю судові рішення формують судову практику, а тому виправлення судових помилок є реалізацією контрольної функції правосуддя, яка й виявляється в апеляційному провадженні [2]. Відповідно, слід зазначити, що система гарантування діяльності суду має декілька складових, одна з яких безпосередньо стосується відправлення правосуддя та забезпечення участі в судовому процесі належних суб'єктів, а також високу організаційну роль учасників судового процесу з боку апарату суду, а також інша – гарантування внутрішньоорганізаційної діяльності відповідного суду, оскільки останній в свою

чергу зобов'язаний таким чином створити умови та обставини для проведення судового засідання, а також унеможливлення поширення негативної й хибної практики правозастосування (що стосується апеляційної інстанції).

Докорінно важливим у даному контексті є також і фінансове, матеріально-технічне забезпечення діяльності апарату суду, що також потребує належного гарантування юридичними засобами та способами, оскільки будь-який орган державної влади в своїй діяльності зобов'язаний керуватись виключно нормами законодавства України та діяти як зазначається в них.

В юридичній літературі існують різноманітні погляди вчених щодо безпосереднього поняття гарантій прав і свобод. Наприклад, О.Ф. Скакун під гарантіями прав, свобод та обов'язків людини та громадянина розуміє систему соціально-економічних, політичних, юридичних умов, способів та засобів, які забезпечують їхню фактичну реалізацію, охорону та надійний захист. Коли немає гарантій, то права, свободи та обов'язків людини і громадянина приймають форму «заяв про наміри», які не мають ніякої цінності ні для особистості, ні для людства [3]. Відповідно, інтерпретуючи це на діяльність судової гілки влади в Україні та з урахуванням «юридичності» відповідної особи належить зауважити, що система гарантування повноважень й усіх інших елементів адміністративно-правового статусу суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві належить зауважити, що гарантія – є основною правореалізаційною одиницею, що є еквівалентом утілення в життя та правовий соціальний простір тих положень, що визначені документально в якості повноважень, прав, обов'язків тощо.

Якщо ж розглядати юридичні підходи до визначення сутності досліджуваного явища, то слід зазначити, що в загальному вигляді під гарантією вчені розуміють один із способів виконання зобов'язань [4, с. 125]. Себто, належить зауважити, що кількість та види гарантій, у тому числі юридичних, співмірна з обсягом і кількістю покладених на конкретний, у даному випадку судовий, орган державної влади, що в свою чергу дозволяє встановити певні закономірності випрацювати підхід до їх чіткого визначення (найнеобхідніших із них).

Так, наприклад, до організаційно-правових гарантій діяльності суддів судів загальної юрисдикції належать: побудова судової системи на засадах автономності; конкурсна процедура формування суддівського корпусу; вичерпний перелік підстав припинення повноважень суддів, який базується на принципі їх незмінюваності; рівність правового статусу суддів; право суддів на відставку; їх недоторканність; особливий порядок фінансування судів; створення необхідних організаційно-технічних та інформаційних умов для діяльності судів; матеріальне та соціальне забезпечення суддів; система органів суддівського самоврядування. До організаційно-правових гарантій діяльності суддів, зокрема, належить встановлений законом порядок організації та діяльності судів, формування суддівського корпусу та припинення повноважень суддів. Конкурсна процедура заняття суддівської посади дозволяє зводити до мінімуму помилки в формуванні суддівського корпусу, не допускає протекціонізму, свавілля при відборі кандидатів. Зміцненню суддівської незалежності направлені встановлені законодавцем підстави звільнення судді з посади та припинення їх повноважень [5]. Відповідно слід зазначити, що деякі з визначених, як організаційно-правові гарантії діяльності місцевого суду, не просто відносяться до діяльності апеляційного суду, оскільки цей суд може виконувати й такі функції, а ба більше – безпосередньо є суто юридичними, себто такими, що мають чітке відображення в законодавстві України та які неможливо оминати, оскільки саме завдяки дії цих приписів і норм функціонує уся система судоустрою та приводиться в дію відповідний правозахисний державницький механізм.

При цьому, в юридичній енциклопедичній літературі визначають сутність окремо взятих видів гарантій: гарантії прав і свобод людини та громадянина – умови, засоби, способи, які забезпечують здійснення в повному обсязі та всебічну охорону прав і свобод особи; конституційні гарантії – вид правових гарантій, що виступають механізмом забезпечення дотримання, виконання, застосування та використання конституційних й інших норм права органами державної влади, органи місцевого самоврядування, їхніми посадовими та службовими особами, іншими фізичними й юридичними особами [6, с. 542–543]; гарантії законності – зумовлена закономірностями суспільного розвитку система умов і засобів, що забезпечують процес реалізації законності й тим самим формують таку впорядкованість соціальних відносин, яка сприяє руху країни до стану демократії та формуванню правової держави [7, с. 75]. Визначаючи гарантії за видами, в контексті внутрішньоорганізаційної діяльності суду апеляційної інстанції, слід зауважити на низці обставин, котрі неможливо оминати в цій системі координат. Так, треба виділяти, на нашу думку, гарантії прав і свобод особи, що є учасником судового процесу, окремо фрагментуються юридичні гарантії діяльності судді як у судовому засіданні так і поза ним, крім цього відділяється

блок забезпечувальних гарантій, котрі стосуються недоторканності секретаря судового засідання, помічників судді, а також тих працівників апарату суду, що безпосередньо брали участь в судовому засіданні чи дотичні до його підготовки.

Конституційно-правові гарантії діяльності суддів – це передбачена Конституцією і конституційними законами України система організаційних засобів і способів, умов і вимог, що забезпечують реальність та можливість фактичної реалізації прав та обов'язків суддів з метою здійснення правосуддя. За своєю суттю конституційно-правові гарантії діяльності суддів являють собою умови, що зобов'язана створити держава для реалізації ними свої повноважень. За змістом конституційно-правові гарантії діяльності суддів являють собою систему заходів, яка спрямована на реалізацію суддями передбачених законодавством повноважень. За формою конституційно-правові гарантії діяльності суддів – це передбачені Конституцією і законами України організаційно-правові і нормативно-правові способи реалізації суддями передбачених законодавством повноважень [8]. Слід зазначити, що даний вид гарантування в контексті накопичення юридичних норм у законодавстві України, перш за все відображає значимість та важливість системи судоустрою, адже вона є однією з трьох гілок влади, котрі забезпечують діяльність держави в межах визначених «правил», себто в межах правової системи в якій вона діє та функціонує.

Важливим аспектом у даному контексті є також те, що система судової влади є на стільки важливою в державі, що її юридичне гарантування безпосередньо починається з норм Конституції України, де ці положення визначені окремим розділом, а правові статуси судів і суддів вказуються безпосередньо.

Вбачається, що юридичні гарантії по відношенню до будь-якої діяльності виступають необхідними засобами (способами, заходами, умовами) її ефективного, належного здійснення. Зазначимо, що вищенаведений підхід до визначення сутності юридичних гарантій є доволі поширеним серед вчених [9, с. 27; 10, с. 26; 11, с. 58]. Відповідно належить зауважити, що юридичні гарантії, то норми законодавства України чи самі, окремо створені та діючі закони і підзаконні акти, що врегульовують механізм реалізації та втілення в життя компетенції суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві, що в свою чергу суттєво впливає на можливість його функціонування загалом і відправлення правосуддя, зокрема.

Юридичні гарантії закріплені в Конституції України Законі України «Про судоустрій і статус суддів» та інших нормативно-правових актах. Основні з них полягають в наступному: суддя у своїй діяльності щодо здійснення правосуддя є незалежним від будь-якого незаконного впливу тиску або втручання; суддя здійснює правосуддя на основі Конституції і законів України, керуючись при цьому принципом верховенства права; втручання в діяльність судді щодо здійснення правосуддя забороняється і тягне за собою відповідальність, установлену законом; суддя не зобов'язаний давати жодних пояснень щодо суті справ, які перебувають у його провадженні, крім випадків, установлених законом; суддя має право звернутися з повідомленням про загрозу його незалежності до Ради суддів України, яка зобов'язана невідкладно перевірити і розглянути таке звернення за участю судді та вжити необхідних заходів для усунення загрози [12].

Висновок. Отже, належить зауважити, що юридичні гарантії, то норми законодавства України чи самі, окремо створені та діючі закони і підзаконні акти, що врегульовують механізм реалізації та втілення в життя компетенції суду апеляційної інстанції в адміністративному судочинстві, що в свою чергу суттєво впливає на можливість його функціонування загалом і відправлення правосуддя, зокрема.

Такі юридичні механізми та їх складові структурні елементи безпосередньо гарантують можливість діяти суду лише так, як визначає йому законодавство України, крім цього надзвичайна увага приділяється безпековому аспекту, котрий у даному контексті є надзвичайно важливим, з огляду на предметність відповідного спору та необхідність забезпечення таких соціальних цінностей як життя, здоров'я, фізична недоторканність, безпека тощо, відносно судді, а також регламент, правила поведіння в суді, порядок діяльності в судовому засіданні, принципи оскарження рішень та інші елементи, що стосується працівників апарату суду та інших внутрішньоорганізаційних суб'єктів.

Список використаних джерел:

1. І.В. Петренко, Характеристика юридичних гарантій діяльності судів. Forum Prava. 2017. № 5. С. 305–310. URL: <http://forumprava.pp.ua/files/305-310-2017-5-----48-.pdf>

2. Поляков І.С. Перегляд рішень окружних адміністративних судів в апеляційному провадженні. URL: http://phd.znu.edu.ua/page/aref/07_2019/Polyakov_aref.pdf
3. Суслa Д. С. Історія суду Радянської України (1917–1967). Київ: Вид-во Київського ун-ту, 1968. 234 с.
4. Великий енциклопедичний юридичний словник / за ред. Ю. С. Шемшученка. Київ: Юрид. думка, 2007. 992 с.
5. Єгорова В.С. Гарантії діяльності суддів судів загальної юрисдикції. URL: https://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/3303/1/23_yegorova_vs_guarantees_of_activity.pdf
6. Юридична енциклопедія : в 6 т. / під заг. ред. Ю. С. Шемшученко та ін. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 1: А-Г. 2011. 656 с.
7. Зайчук О. В., Копиленко О. Л., Ковальський В. С. та ін. Сучасна правова енциклопедія / під заг. ред. О. В. Зайчука ; Ін-т законодавства Верховної Ради України. 2-ге вид., перероб. і допов. К. : Юрінком Інтер, 2013. 408 с.
8. Кравчук В. М. Поняття та сутність гарантій діяльності суддів в Україні. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/153584971.pdf>
9. Малихіна Я. А. Юридичні гарантії реалізації права на працю особами віком до 18 років: дис.... канд. юрид. наук : 12.00.05. Х., 2009. 176 с.
10. Мартиненко Б. Д. Гарантії суб'єктів провадження у справах про адміністративні проступки: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Львів, 2007. 195 с.
11. Бояринцева М. А. Адміністративно-правовий статус громадянина України: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2005. 213 с.
12. Авдєєнко Є.В. Система юридичних гарантій забезпечення діяльності судів. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/187223154.pdf>

УДК 34.342.9

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2023.5.39>

ЯЛОВИЙ О.О.

КОНЦЕПЦІЯ УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНИХ ОСНОВ АДВОКАТУРИ

THE CONCEPT OF IMPROVING THE ORGANIZATIONAL FUNDAMENTALS OF ADVOCATE

У даній науковій статті розглянуто концепцію удосконалення організаційних основ адвокатури в Україні. Проведено аналіз досліджень та публікацій вітчизняних авторів з даної теми, визначено основні напрями удосконалення організаційних основ адвокатури, зокрема зміцнення ролі адвокатського самоврядування, підвищення якості навчання та професійної підготовки адвокатів, розширення можливостей надання адвокатських послуг, забезпечення дієвого контролю за діяльністю адвокатів та розробка та впровадження нових технологій та інформаційних систем у роботу адвокатів. Висвітлено необхідність комплексного підходу та спільної роботи всіх зацікавлених сторін для реалізації вищенаведених напрямів, що дозволить підвищити рівень довіри громадськості до професії адвоката та сприятиме розвитку демократії та правової державності в Україні. У статті досліджуються проблеми, що існують в організації адвокатської діяльності в Україні та пропонується концепція, яка передбачає реформування органів адвокатського са-

---

© ЯЛОВИЙ О.О. – аспірант відділу організації освітньо-наукової підготовки (Харківський національний університет внутрішніх справ) <https://orcid.org/0009-0002-1395-6792>